

Çərşənbə axşamı, 7 yanvar 1919-cu il, nömrə 81

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Şeşənbə, 4 rəbiülaxir sənə 1337. 7 kanuni-sani sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Cahərşənbə günü, yanvarın 8-i saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının iclası təyin edildiyi məbuslara elam olunur [bildirilir].

2-1

DÜŞMƏNLƏRİMİZİN FƏALİYYƏTİ

Cavan Cümhuriyyətimizin, xaricən hal və övzasının [vəziyyətinin] necəliyi get-gedə aydınlaşıb, bu gün müəyyən bir şəkil almışdır. Bugünkü dostlarımızın, bugünkü düşmənlərimizin kimlərdən ibarət olduğu artıq bizim üçün aydın və aşkar olan bir həqiqətdir. Bu isə bizdən ötrü yaxşıdır. Çünki, düşmənin özü bir o qədər qorxulu deyildir. Qorxulu şey, düşmənin kim olduğunu və nerəməzə zərbə endirəcəyini bilməməzlikdir.

Hal-hazırda istiqlalımızın və bizzat [şəxsən] özümüzün nə növ düşmənlər təcavüzatına məruz qaldığımızı görməkdə və bu düşmənlərin nerələrimizi təhdid altına aldığı da aşkara sezməkdəyik.

Bugünkü düşmənimiz üçdür: ermənilərin “Daşnaksaqan” partiyası, rusların “Vahid Rusiya” tərəfdarları və bir də

bunların “sosialist” namını daşıyan müxtəlif firqələri.

Daşnaksaqanların bizə qarşı ibraz etdikləri [göstərdikləri] düşmənçilik, əksərən cismani bir düşmənçilikdir. Onların fəaliyyəti, hududumuza soxulmaqda, əhalimizi qırmaqda və başlarına ənvai [müxtəlif] müsibətlər gətirib yer və yurdlarından fariq olmaq məcburiyyəti qarşısında qoymaqda ibraz olunur.

“Sosialist” namını daşıyan firqələr isə, bizimlə hələlik mənəvi bir mübarizə başlayıb, bu mübarizədə əksərən fəhlə orqanizatsiyalarına və müxtəlif sayuzlar təşkilatına istinad edir. Bunların fəaliyyəti nəticəsini, keçən günlərdəki zəbas-tovkalardan gördük.

“Vahid Rusiya” tərəfdarları isə, Bakı Rus Milli Komitəsindən ibarət olub, “rus kəndləri mənafeyini müdafiə etmək” şüarı altında sabiq rus hökumətinin politikasını yeritməklə, bizə və istiqlalımıza qarşı politiki bir mübarizə açmaq fəaliyyətini göstərirlər. Rus kəndlilərinin guya Azərbaycan məmurları tərəfindən “zülümlərə” düşər olduğu haqqında qəzetələrdə qışqırıq salmaq, Müttəfiqlərə bizdən haq-nahaq şikayətlər etmək, Azərbaycanı rus mühacirləri ilə doldurmaq

və hər bir şəhərimizdə, hər qəsəbəmizdə rus milli ittifaqı təşkili ilə hökumət içində bir hökumət olmaq işləri bunların fəaliyyəti nümunələrindəndir. Hətta özlərinə məxsus bir qoşun qüvvəsi əldə etmək niyyəti dəxi bunların fikrini ciddi surətdə işğal etməkdədir. Bu yolda böyük ümidləri Biçeraxova və sabiq rus qoşununun bir para zabitanı [zabitləri] qisminədir.

Bunlardan əlavə, Rus Milli Komitəsi bu axır günlərdə başqa bir politika yeritmək işinə dəxi girişmişdir.

“Yedinaya Rossiya” adlı qəzetələrinin keçən günlərdəki bir nömrəsinin baş məqaləsində yazırlar ki, Azərbaycan istiqlalı məsələsini “həll etmək” üçün “referendum” kimi bir şey yapmalıdır. Yəni ümum Azərbaycan əhalisinə müraciət edib cavab istəməlidir ki, görək aya Azərbaycanın müstəqil bir hökumət şəklində yaşamalarını istəyirlər, yoxsa Rusiyaya mühləq olmaq [birləşmək] arzusundadırlar? Qəzetə əmindir ki, bu cürə müraciətin nəticəsində Azərbaycan məsələsi [ndə] Rusiyaya mühləq olmaq qərarı hasil edilir. Çünki, qəzetənin zə’mincə [gümanına görə], Azərbaycanda yaşayan rusların Rusiyaya mühləq olmaq arzuları mühləqqəq bir əmr [qəti bir iş] imiş. Azərbaycandakı ermənilər dəxi Azərbaycanın Rusiyaya mühləq olmalarını istəyəcəklərmiş. Azərbaycan müsəlmanları isə genə əksəriyyətlə ilhaq tərəfdarı olacaqlarmış. Ondan ötrü ki, Azərbaycan torpağında Azərbaycan Hökumətindən və Azərbaycan istiqlalından narazı olan müsəlmanlar çox imiş. Bu cürə bir politika yeritmək niyyətiylədir ki, həman qəzetənin srağagünkü nömrəsində böylə bir xəbər oxuduq ki, guya Muğan çölündə yüz

nəfər müsəlman və həştad nəfər ruslar kəndlilərindən mürəkkəb [ibarət] bir ictimə [yığınaq] vaqə olub, Muğan torpağı haqqında müzakirədən sonra bu qərara gəlibdirlər ki: *“Muğan çölü vahid Rusiyanın ayrılmaz bir hissəsidir.”*

Əlbəttə, hələlik Azərbaycan dövləti daxilinə keçməmiş olan Lənkəran uyezdi və Muğan çölündə ağalıq edən ruslar, buraların müsəlmanlarını və bəxüsus [xüsusilə] işdən xəbərdar olmayan kənd əhlini qandırmaq [aldatmaq], cəbr etmək və aldatmaq kimi müxtəlif vasitələrlə istədikləri “qərarlar” ittixazına [qərar alınmasına] məcbur edə bilər. Və illə [yoxsa], yüz ildən artıq bir müddət ərzində rus istibdadının olmazın məşəqqətlərinə məruz qalan müsəlman, öz xoşuna qalsa, təkrar bu məşəqqətlərə təhəmmül etməyi [dözməyi, qatlaşmağı] azad və asudə yaşamağa tərcih verərmə? Buna kim inanar? Heyvan heyvanlığı ilə cəbr və zülümdən qaçmağı özünə borç bildiyi halda, Muğan çölünün müsəlman kəndliləri bilməzlərmi? Halbuki orada bu gün ağalıq edən qoşun hissələrinin vurub dağıtmaq, kəsib qırmaq kimi zülümlərinin acılığından şikayət edən Lənkəran və Muğan müsəlmanlarının fəryadları qulaqlarımızı dəng etməkdədir!

Bəs, düşmənlərimiz və onların fəaliyyəti gözümüz önündədir; vəzifəmiz, düşmənin fəaliyyətinə qarşı əks-fəaliyyət göstərmək və bu növlə onların fəaliyyətini atıl [nəticəsiz] etmək və əsərsiz [təsirsiz] buraxmaqdan ibarət olmalıdır. Bu yolda hökumətimizlə bərabər camaatımız dəxi kamali-ciddiyyətlə işləyib, hər kəs və hər bir partiya bu mübarizə işində əlindən gələn köməyi Hökumətimizdən

müzayiqə etməməlidir [əsirgəməməlidir]. O köməyin nədən ibarət olması xüsusunda fikir və mülahizəyi-acizanəmizi xüsusü bir məqalə surətində gələcək nömrəmizdə ənzari-qareinə [oxucuların nəzərinə] təqdimini vəzifəmiz cümləsindən ədd [hesab] edirik.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN NOTASI

Kanuni-saninin 5-ində Azərbaycan Hökuməti Xariciyyə Nəzarəti, erməni hökumətinə böylə bir nota teleqrafı çəkmişdir:

“İrəvan Erməni Cümhuriyyəti Xariciyyə nazirinə.

Aldığımız məlumata görə, İrəvan quberniyası müsəlmanları külli miqdar müsəlləh [silahlı] erməni qüvvələrinin təcavüzlərinə uğrayırlar. Müsəlləh ermənilər, şəhərlərdə və kəndlərdə müsəlmanları qarət edir, öldürür, silahlarını əllərindən alır və cəbrən özlərinə tabe edirlər. Ermənilərin hücumuna qarşı bizdən kömək istəyirlər. Varid olan [gəlib çatan] məlumata nəzərən, ermənilərin təqibindən qaçıb Araz çayından keçən müsəmanların yalnız çayda qarq olanlarının miqdarı 300-ü mütəcavizdir [keçir]. Bundan əlavə bizə xəbər verirlər ki, son zamanlar Qazax yaxınındakı erməni kəndlərinə külli miqdarda nizami erməni əsgəri toplanır. Bu hərəkətlər Azərbaycanın haqqı-hakimiyətini xələldar etməkdir. Hökumətin fəvqda məzkur vəq'ələri [yuxarıda deyilən hadisələri] Erməni Cümhuriyyəti hökumə-

ti nümayəndələrinə yetirərək əvvəla erməni qoşunlarının İrəvan quberniyasındakı müsəlmanlara etdikləri təcavüz və təərrüzlər müqabilinə [hücumlar qarşısında] və saniyə [ikinci olaraq] həman qoşunların İrəvan quberniyasında Azərbaycan Cümhuriyyətinin ayrılmaz hissəsini və müsəlmanlarla məskun olan yerləri işğal etmələri müqabilinə protesto edir. Hökumətim əmindir ki, təcavüz və təərrüzlərin və iki dost qonşu cümhuriyyətin münasibətində [münasibətlərində] küdurət çıxara biləcək hərəkətlərin dayandırılması haqqında tədbirlər görülməkdir.

*Xariciyyə naziri əvəzinə
Adil xan Ziyadxanov”*

İRƏVAN: ERMƏNİ-MÜSƏLMAN MƏSƏLƏSİ

Açıq görünür ki, qədimdə, ya hazırda, daha doğrusu hər vaxtda beynəlmiləl zühur edən siyasi-ictimai əlaqələrə ən sadıq qalan və ona bihəqqin riayət edən bir camaat varsa, o da müsəlman camaatıdır.

Bu hal, müsəlmanların qüvvətli zamanlarında da, qüvvətsiz vaxtlarında da görünmüşdür.

Böyləliklə, indiki bu bolşevizm, demokratizm əsaslarının böyük rollar oynadığı dövrdə genə bu şüarların mahiyyətinə ən sadıq qalan və riayət edən yeganə bir ünsür müsəlmanlardır.

Necə ki, Azərbaycanda müstəqil hökumət təşkil etdiyimiz halda, məmləkətimiz daxilində yaşayan qeyri-müsəlman

tabelərimizlə ictimai və siyasi əlaqəmizi öylə bir halda yürüdürük ki, bizim bu əlaqəmiz bolşevizm və demokratizm şüarlarının bəlkə bir dərəcə fəvqündə bulunmaqdadır.

Tabeyyətimizdə bulunan qeyri-müsəlmanların həyatı, məişətlərinə, dini, milli işlərinə, mədəni fəaliyyətlərinə müdaxilə etmədiyimiz kimi, məmləkətimizi idarə edən hökumət dairələrinin aşağıdan yuxarıya qədər hər təbəqəsində müsəlmanlardan artıq qeyri-müsəlmanlara məmuriyyətlər verməklə də, hökumətimiz işlərində iştirak etdirməkdəyiz.

Daxildə bu növ əlaqə ilə bulunduğumuz kimi, xaricən qonşularımızla da bu demokratiya üsuluna ən sadıqanə riayət edən biziz. Qonşuluğumuzda təşəkkül edən gürcü və erməni demokratik hökumətləri ilə hüsn-münasibət saxlamağa və sadıqanə əlaqə idamə etməyə [davam etdirməyə] ən artıq biz müsəlmanlar mail və arzuqəşiz. Qonşularımızın həqiqi tarixi, etnoqrafı sərhədlərinə təcavüz, heç bir vaxt, “məcbur olmazsaq” xatirimizdən belə keçməz. Nalayıq təcavüzlərlə qonşu demokratlarının narahatlığını arzu etməyiz. Bu hallarımız eyni ilə göz önündədir. Bu hal isə – indiki vaxtda – bacarmadığımızdan deyil, bəlkə sadıqanə və demoktarik hərəkətimizdən irəli gəlməkdədir.

Demokratiya hüququnu riayətən, hüsn-münasibət ilə keçindiyimiz halda, biz heç bir yerdə qışqırıqlarla, intriqalı reklamlarla özümüzü aləmlərə elam [elan] etməməkdəyiz və bu hallı reklamları da şərəfimizə layiq görməməkdəyiz.

Lakin yanı başımızda yer tutmuş olan erməni qonşularımız isə ardı-arası kəsil-

məyən qışqırıqlarla və min dürlü intriqalarla donanmış reklamlarla özlərinin ən birinci demokrat ünsürlərindən olduqlarını hər an elam etməkdə bulunduqları halda, demokratiya hüququnun da ən birinci rəhmsiz və insafsız düşmənləri genə özləri olduqlarını hər gün müşahidə etdiyimiz feil və hərəkətləri ilə görməkdəyiz. Erməni millətinin zimamidarəsini [idarə cilovunu] ələ almış olan pək çox simalar vardır ki, pəncələrindən məsumlar, məzumlur, daha doğrusu fəqirlər, kəndçilər, fəhlələr, əkinçilər qanı axdığı halda özlərini genə demokrat namı ilə onun-bunun qucağına atmaqdadırlar. Bir tərəfdən demokratiyanı yıxıb, dağıdıb məhv edirlər, digər tərəfdən də özlərini hər süfrənin başında demokrat adlandıırırlar.

Tühaf burasıdır ki, özgə millətlərin safdərün [sadalöv], yaxud haldan bixəbər bəzi demokratları da bunların qanla müləmmə' [boyanmış] əllərini görə-görə demokratiqlarına bir zaman inanmışlardı. Fəqət məəlsükran [şükür olsun] ki, bu avanturist kütləsi feil və hərəkətləri ilə özlərinin demokrat ünsürü olmayıb, bəlkə demokrat aləminə müzirr [zərərli] bir mikrob olduqlarını həqiqətsünaslara bildirdilər, göstərdilər və göstərməkdə dilər. İştə həqiqətpərəst vicdan lazımdır ki, erməni zimamdarlarının [cilov tutanlarının, idarəçilərinin] demokrat aləminə nə dürlü müzirr mikrob olduqlarını hər zaman bilsin, görsün...

İndi isə biz burada ancaq İrəvan müsəlman kəndçi və əkinçilərinin başlarına bunların nələr gətirdiklərindən bir qədər bəhs etmək istəyirik. Erməni avantüristləri Nikolay taxtından düşürüldüyü

vaxtdan etibarən genə əvvəlki padişahlıq zülmələrini təkrar etməyə başladılar və bu fikrin sövqü ilə də rus qoşunları dava xəttini boşlayıb getdikləri zaman rusların abqonu [rusları ötüb keçdilər], yaxud Nikolayın varisi oldular. Qafqaz xəttində ruslardan qalma cəbbəxanaları və dava ləvazimatını sahibləndilər. Yiyələndikləri bu silahları isə götürüb silahsız müsəlmanların üstünə düşdülər. Fəqət əcəba bunların top, tüfəng, pulemyot və qılıncları qabağında çapalayan insanlar burjualarını idi, yaxud proletarlar və demokratlarını idi?

Əvət, bu vicdansız qışqırıqların top, tüfəng və qılınca altında can çəkişdirənlər demək olar ki, demokratiyanın ən məsum və məzlum ünsürü olan İrəvan quberniyasının müsəlman kəndçisi və əkinçiləri olmuşdur.

Qışqırıqları ilə demokrat aləmini bizar edən erməni zımmadları, başda Drolar, Pirumovlar olduğu halda, müsəlləh və müntəzəm erməni qoşunları ilə 1918 sənəsi fevral, mart, aprel ayları ərzində Novo-Bayezid, İrəvan, Sürməli, Eçmiyədzin və Aleksandropol mahallarında müsəlman kəndçi və əkinçiləri ilə məskun 230 para kəndi dağıdıb, yandırdı, talayıb və camaatları ilə belə məhv etmişlərdir.

Bu 230 kəndin fəqir əhalisini, demokratiyanın bünövrəsini təşkil edən minlərcə kəndçiləri və əkinçiləri rəhmsizcə və insanlıqdan kənar bir surətdə qırıb və bir çoxlarını arvadlı, uşaqı, qocalı evlərə qapayıb, diri ikən yandırmışlardır. Genə bu ilin fevral-mart aylarında erməni general və afserlərinin komandası ilə müntəzəm erməni qoşunları Naxçıvan tərəfinə təcə-

vüz edib, Şərur və Naxçıvan mahallarında bir çox mütəəddid [çox sayda] müsəlman kəndçilərinin damlarını, daxmalarını dağıdıb, əhalisini qırmışlar və mallarını talamışlardır.

Bu vəq'ələr, erməni hökuməti təşəkkül etməzdən əvvəl, Seym zamanında, müsəlman demokratiyası üstünə ermənilər tərəfindən edilmiş təcavüzlərdir.

1918 sənəsi may axırlarında, türklərin sazişi ilə və aralarında qərarlaşmış sərhədlər mövcubincə [əsasında] təşəkkül edən Erməni Cümhuriyyət Hökuməti vaxtından bəri isə İrəvan quberniyasında Basarkeçər, Talın, Milli dərəsi və Çığırın dərəsi mahallarından ibarət 80 parəyə qədər müsəlman kəndləri erməni nizami qoşunlarının təcavüzləri ilə məhv və xarab edilmişdir.

Erməni fəsadçılarının təcavüzündən qaça bilən bir çox müsəlman kəndçi ailələri də qaçqınlıq bəlası ilə səhralarda, dağlarda aclıqlar, xəstəliklər içində məhv və tələf olmuşlardır. Erməni müsəlləh dəstələri silahsız və qüvvəsiz bu binəva kəndçilərin haqqında rəva gördükləri zülmələr və təcavüzlər əsnasında insanlığın və demokratiyanın heç bir hüququna riayət etməmişlərdir və indi də etməməkdəirlər.

Mütərikə şəraitinə [atəşkəs şərtlərinə] görə Osmanlılar İrəvan quberniyasından çəkildikdən sonra, İrəvan quberniyası müsəlmanlarının halı (qüvvəsiz və topsuz, pulemyotsuz olduqları üçün) daha da fənalaşmışdır. Ermənilərin özlərinə paytaxt etdikləri İrəvan şəhərindəki yerli müsəlmanlar, ermənilərin istilasından sonra evlərini, mallarını, dükanlarını, bağlarını buraxıb getməyə məcbur ol-

muşlardır. İndi bunların evlərinə, dükanlarına, bağlarına büsbütün ermənilər sahiblənmişlərdir. Böyləcə 23 minə yaxın İrəvanın şəhər müsəlmanları, dinc əhali ailələri evsiz-eşiksiz qalıb, bir çoxları İrana, Türkiyəyə, Gəncəyə, Tiflisə, Bakıya dağılıb, ətraflarda sərsəri bir halda yaşamaqdadırlar.

Osmanlılar çəkildikdən sonra İrəvan quberniyasının sırf müsəlman əkinçi və kəndçilərindən ibarət Şəhur, Naxçıvan, Sürməli, Eçmiyədzin mahalları toplu bir camaati-vahidə [vahid bir icma] olduqları münasibətilə, millətlərin hüququna riayət ediləcək məşhur şüarına etimadən siyasi, mədəni və milli işlərini dolandıрмаq üçün özlərinə camaat arasından bilintixab [seçki ilə] “Araz Türk Cümhuriyyəti” adı ilə bir hökumət qurmuşlardı və məhəlli [yerli] hökumətləri də müvəqqədən İrəvan yaxınlığında Qəmərli qəsəbəsini mərkəz ittixaz [qəbul] etmişlərdi.

Kəndçi və əkinçilərin intixabından mütəşəkkil müsəlmanların bu demokratik hökuməti, dərhal qonşuları erməni hökumətinə ucuz qiymətlərlə taxıl və ərzaq verməklə hüsn-müamilə göstərməkdə bulunmuşdur. Fəqət müsəlman kəndçilərinin yeni təşkil etdikləri bu demokratik hökumət, Erməni Cümhuriyyət Hökuməti demokratiyasına xoş getməmiş, lihaza [buna görə] Erməni Cümhuriyyəti Hökuməti tərəfindən bu günlərdə Qəmərli qəsəbəsi üstünə topla, pulemyotla müsəlləh erməni qoşunları göndərilmişdir. Böyük və müntəzəm qüvvə qarşısında aciz qalmış müsəlman kəndçiləri özlərini şaşırmışlardır. Bu hal üzərinə erməni sər-kərdələri də müsəlmanların malına, canına toxunmayacaqlarını elan edərək,

əhalini inandırmışlardır. Camaat isə yarı aldanaraq, yarı cəbrən [zorla] silahlarını ermənilərə verərək təslim olmuşlardır. Lakin ermənilərin cümhur hökuməti təslim barəsində müsəlman kəndçilərinə verdiyi sözə sadıq qalmamış, erməni qoşunları qəsəbəyə girdikləri vaxt camaatdan bir neçə dil bilənləri öldürmüş və qalanlarına da evlərini, mallarını halı ilə buraxıb qəsəbədən çıxıb getmələrinə əmr vermişlərdir. Bu vəchlə İrəvan müsəlman demokratlarının mərkəzi Erməni Cümhuriyyəti idarəsinə daxil olmuş və kəndçidən, əkinçidən, kəsəbədən [yoxsullardan] ibarət bir çox ailələr də böyləcə qışın soyuq günlərində yerlərindən, yurdlarından çıxarılıb, ətraf mahallara qovulmuşlardır.

Qəmərli demokratları üstünə böylə hüquqşikənanə [qanunsuz] eylədikləri təcavüzdən sonra Erməni cümhur hökuməti indi də İrəvan quberniyası müsəlmanlarının yeganə bir ümid və sığınacaq yerləri qalmış olan müsəlman torpağı Naxçıvan və Şəhur mahalları üstünə topla, pulemyotlarla mücəhhəz erməni qoşunları göndərmişdir. Topdan, pulemyotdan əliboş və erməni müntəzəm qoşunlarının rəhmsiz təcavüzləri qabağında aciz İrəvan quberniyası müsəlman kəndçi və əkinçilərinin nə hala düşəcəkləri və nə yaman günlərə qalacaqları, haldan məlumdur.

İştə bu hallarla ermənilər Qafqaziya demokratlarının istiqlalıyyət arzularına narəva [rəva olmayan, haqsız] bir mane təşkil edirlər və bu kimi nalayiq hərəkətlərlə də Qafqaz demikratiyasının həyatını zəhərləyirlər.

Fəqət Qafqaziyanın ən sadıq və dinc

demokratlarını təşkil edən müsəlmanlar və müsəlmanların bütün kəndçiləri, əkinçiləri, fəhlələri, kəsbkarları öz gələcək müqəddəratlarının eyiləşəcəyini Parlamanımıza, Hökumətimizə və Qafqaziyamıza Müttəfiqlər ordusu namı ilə təşrif gətirmiş anqlosakson irqinin nəcib və həqiqətbin [həqiqəti görən] nümayəndələrinə mühəvvəl edib [tapşırıb], təsəlliyləbl olurlar [təsəlli tapırlar].

M[ir] A[bbas] Mirbağırzadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Gürcü Teleqraf Acentəliyindən)

Yassı müşavirəsi

Odessadan xəbər verirlər ki, Yassı müşavirəsinin bir komissiyası Milyukov başda olmaq üzrə hal-hazırda İstanbuldadır. Müttəfiq dövlət nümayəndələri ilə mühüm müzakirat davam edir. Bu günlərdə Şerbaşev başda olmaq üzrə Rusiya heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] oraya azim olacaqdır [yola düşəcəkdir].

Gürcüstan istiqlaliyyəti

Polkovnik Jordaniyaya.

Hərbiyyə nazirindən aldığımız teleqrafı Gürcüstan Baş naziri Jordaniyaya yetirməyi xahiş edirik:

“Hüsn-təvəccəhlə qəbul olunduq. Gürcüstan istiqlaliyyətinin etiraf [qəbul] ediləcəyinə ümid çoxdur. Rusiyanın bərpa edilməsi məsələsinin Gürcüstana dəxli yoxdur. Çünki Gürcüstan istiqlaliyyətinin təsdiq ediləcəyi həqiqətdən ibarətdir. Avalışvili və Qambaşidze”

İngiltərə qatarı

Yanvarın 2-sində Batumdan Tiflisə 57 vaqondan ibarət İngiltərə heyətinin qatarı varid olmuşdur [gəlmişdir]. Bu qatarda səhiyyə xidmətçiləri, dəvacat [davadərman] və ərzaq şeyləri gətirilmişdir. Andreyevski küçədə olan üç mərtəbə ev, xəstəxana üçün vagüzar edilmişdir [ayrılmışdır].

Polkovnik Şmaqaylovun işi

Dzeqvin körpüsünü patlatmaq işində polkovnik Şmaqaylov edam cəzasına məhkum edilmişdi. Şmaqaylovun vəkili təzədən şikayətə başlamışdır.

İstidanın rəddi

Azərbaycan Hökuməti, Tiflis müəssisələrində Zaqatal nahiyəsinə dəxli olan sənədləri Gürcüstan Hökumətindən istəmişdi. Gürcüstan Hökuməti isə Azərbaycan Hökumətinin bu istidasını [xahişini] rədd etmişdir.

BAKİ NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏRCƏ TARİXİ

VI

Təəccüb burasıdır ki, quyuçuluğu əhli-kəsəbəyə [kasıblara] haram edən hökumət, həman quyuçuluğu böyük firmalara halal etmişdir. Bu firmalar buruq quyularının qonşuluğunda kamali-asudəliklə əl quyularını da işlətməkdədirlər.

Əl quyuçuluğu ilə məşğul olan firmalardan bir neçələrini burada zikr edirəm. Məsələn: Benkendorf və Kompaniya (уч. 5 Б и 16 Б), rus şirkəti “Neft” (уч. 221, Б), “Bruno” (VII гр. Бл.), “Bəradəranı-

Nobel” şirkəti (уч. 27, Бн. и 24 Бл.), “Bakı Neft Cəmiyyəti” (IV, V, VI, VII, VIII въ Бл.) və sairləri.

Bundan əlavə, bir neçə il bundan əqdəm [qabaq], “Kazbek” və “Şimal” şirkətləri Balaxanı yerlərində (уч. 18, 19, 20) dərin buruqlardan bir şey hasil edəməyib, müflis çıxdılar və yerlərini də atdılar. Bu yerləri Torpaq İdarəsi təhvilə alıb, xəzinə mənfəəti mülahizəsi ilə əl quyuçularına icarəyə verdi ki, onlar da yuxarı qatların neftini çəkib istifadə etsinlər. İştə bundan görünür ki:

1) sabiq hökumət buruqçular (firmalar) ilə quyuçulara bir gözlə baxmışdır və

2) hamı yerlər dərin buruqlara qabiliyyəti olmayıb, bir çoxu əl quyuları üçün əlverişlidir.

Bəs [deməli], əl quyularından heç bir vəchlə əl çəkmək olmaz.

“Quyuları torpaqlamaq” əmri sadir olduğu [meydana çıxdığı] əsnada, rəsmi məlumata görə, Abşeron ətrafında 11176 neft quyuları olmuşdur. (Balaxanıda 4949, Binəqədidə 1548, Sabunçu-Ramanıda 472, Xırdalanda 1999, Şubanıda 2208.) Bu quyulardan 3 ayın ərzində 1284-ü torpaqlanıb, 2600-ü də təzə addedən torpaqlanması üçün siyahı tərtib verilmişdir. Bu macərə, quyuçuları öylə bir həyəcana saldı ki, biçarələr kimdən və haradan imdad istəməyi çaşdılar. Bir çox ərizələr verildi, şikayətlər olundu. Nəticədə bu oldu ki, quyulara ağızlıq qayıрмаq fərmanı verildi.

Fərz edəlim ki, quyuların hamısını torpaqla basdırdılar. Bundan nə fayda hasil olar? Məsələyə diqqət olunarsa, bu aşağıdakı ağır nəticələr hasil olar:

1) Quyuçuluq işi ilə məşğul olanların içində öylələri vardır ki, var-yoxlarını, hətta arvadların zinətini belə satıb quyuçuluğa sərf etmişlər. Müflis olanları da az deyil. Bu gün quyular bunların əllərindən alınarsa, çarəsizlikdən beş min sahibkar aclıq bəlasına məhkum olarlar.

2) Sahibkarlardan başqa 30 min fəhlə və əmələcat [işçilər] işdən məhrum qalıb cinayətə əl qatmağa məcbur olacaqlar. Keçmiş illərin polis bəratülqövlərinə [protokollarına] baxılırsa, bir çoxunda: *“Bu gün şəhər və mədənlərdə heç bir cinayət üz verməmişdir”* – yazılmışdır. Buna səbəb o olmuşdur ki, cinayət əhlinədən bir çoxunun quyuçuluğa başı qarışmış, mərdimazarlıqdan da əl götürmüşlər. Quyular hərgah bağlanarsa, köhnə canilər yenə köhnə sənətlərinə qayıdıb camaatın asayişinə də xələl qatacaqlar. Bu qədər fəhlə və əmələcatın 2%-i rus, 1%-i erməni, 1%-i gürcü və 96%-i də müsəlmandır. (Baxınız nə qədər müsəlman işsiz qalıb cinayətlə məğul olacaqdır.)

3) Hər gah hər quyunun məsarifinə azı bircə min manat pul xərclənibsə, 11 min quyuya əqəllən [ən az] 11 milyon manat pul xərclənmiş olur. Quyular torpaqlanarsa, camaatın bir bu qədər qəpik-quruşu torpaq altında batıb gedəcəkdir. Məsarif pullarının 6%-i erməniyə, 3%-i ruslara, 1%-i gürcülərə, 90%-i müsəlmanlara mütəəlliqdir [məxsusdur]. Yəni müsəlman əhli-kəsəbəsinin [kasıblarının] 10 milyona qədər pulu batıb gedəcəkdir.

4) Quyular basdırılırsa, illik neft məhsulunun miqdarı 40-50 milyon put azalar. Bu isə, neftin daha artıq bahalaşmasına bais olacaqdır. Bu barədə höku-

mət özü çox cidd-cəhd edir ki, neft artıq bahalaşmasın. Zira dəmir yollarından əlavə, bir çox dövlət fabrika və zavodları məhz neftlə işləyirlər. Əlavə, neft bahalığının bir çox fabrika məhsulata da sira-yəti [təsiri] vardır.

5) Söz yox ki, neft azaldıqca xəzinə varidatı da – ki ibarət olsun yerlərin icarə haqqından və yaxud put hesabı gəlirdən (попудный сбop) – bunlar da azalacaqdır.

6) Quyuların bağlanması yüzlərcə neft mənzulələrinin [boru kəmərlərinin] (нефтепроводы) qaranmasına bais olacaqdır.

7) Quyuculara daha artıq təsir edən nöqtə, həman quyuların, sahibləri məxarici ilə doldurulmasıdır. Həm mədaxildən [gəlirdən] məhrum, həm də quyuları torpaqlamaq məxaricini [xərcini] verməyə məcburdurlar.

Qanunun bir maddəsi də quyulara adam sallanılması qadağanlığıdır. Bu maddə, guya insaniyyət-pərvərlik nöqtəyi-nəzərindən qoyulmuşdur ki, kənkənlər quyuların içərisində qaz və sair bəlayi-nagəhandan [gözlənilməz qəzadan] həlak olmasınlar.

Əlbəttə, insan ömrünə qiymət qoymaq lazımdır. Lakin sənətlər arasında və ələlxüsus mə'dəniyyət [mədənçilik] işlərindən heç biri fədakarlıqsız olmayıb. Doğrudur, bu gün gərək cürbəcürə çarə və tədbirlər ittixaz olunsun [tətbiq edilsin], ta ki, bu insan həlakəti ildən-ilə az ittifaq düşsün [təsədüf edilsin]. Amerika və rumın mə'dənlərində həman çarələr ittixaz olunmuşdur. Bizim mə'dənlərdə də o çarələrdən, o qanunlardan dəb salmaq lazımdır.

O gündən ki, quyuya adam sallamaq məsələsi qadağan olmuşdur, işləri yarımçıq qalmış quyucular naəlaclıqdan xəlvətçə iş görməyə şüru etmişlər [başlamışlar]. Böylə ki, hökumət məmurlarını bəkləmək üçün ətrafa gözətçiləri düzüb, kamali-əmniiyyətlə quyularda iş görürlər. Hətta gündüzləri mümkün olmadığı halda, gecələr fənər işığına quyuları qazırlar. Məlumdur ki, böylə xəlvət və gizlicə quyular qazmağın xətası da çox olar. Yaxşısı bu deyilmi, rumın qanunlarını burada da icra edəyidilər. Ta ki, gecələr qaranlıq quyularda işləyən kənkənlər boğulub həlak olmayaydılar.

Mə'dənlərdə tərtib verilmiş həlakət cədvəllərinə baxılırsa, bu məlumatdan anlaşılır ki, quyularda həlak olanların ədədi böyük mədənlərdə həlak olmuşlardan iki-üç dəfə azdır. Məsələn: 1915-ci ildə əl quyularında 17 nəfər adam tələf olmuşdur ki, bu da ümum fəhlə ədədinə nisbət 0,13 faizdir. Halbuki, böyük mə'dənlərdə onların qədəri 2,7 faiz olur. (Yəni böyük mə'dənlərdə 20 dəfə artıq ittifaq düşür.) Bəs əl quyularında o qədər can tələf olmayıb ki, ondan ötrü quyulara adam sallamağı qadağan etsinlər.

Fərhad Ağazadə

QƏZETƏLƏRDƏN

Hindistan üzərinə hücum

Moskvadan Xarkov qəzetələrinə xəbər verilir: Moskvada təşkil edilmiş birinci mitinqlərdə Şura qoşunlarının Hindistan üzərinə hücum etməsi məsələsi müzakirə edilmişdir və bununla Şura Höku-

məti İngiltərəyə böyük zərbə vurmaq istəyir. Sameinlər [dinləyicilər] bu fəqərəni [hadisəni] eşitdikdən sonra bu rəyə gəlmişlər ki, imperator Petri-əvvəl [Birinci Pyotr] və Pavelə müyəssər olmayan bu iş, Şura qoşunlarına müyəssər olacaqmış. Zira Şura qoşunlarının məqsədi, məzlum millətləri zülümdən azad etmək imiş.

Berində matrosların xüruca [iğtişəsi]

Berлиндən simsiz teleqrafla xəbər verilir: Berlin komandanlığı imarəti qarşısına külli matrosların gələrək komendant Velsə bir tələbnamə təqdimi ilə məvaciblərinin bilatəxir [gecikdirmədən] vaxtında verilməsini israr etmişlərdir. Komendant Vels bu əhvaldan həyəcana düşərək dərhal pulemyotlarla qarovulda duran nəfəratı [əsgərləri] tələb eylər, fəqət bunlar gəlməmişdən matroslar komendantı, onun acudanı [adyutantı] Fişeri və digər bir nəfəri saray tövlələrinə apararlar. Nəhayət bu xüsusda matroslarla hökumət ricalı [adamları] arasında olan danışıq komendantın qulluqdan çıxarılması və məhbusların azad edilməsi ilə nəticələnir. Atışma zamanı bir matros qətl [edilmiş], iki nəfəri isə yaralanmışdır.

Berlin – (Yenə simsiz teleqrafla xəbər verilir.) Dekabrın 21-də səhər zamanı qvardiya hissələri matrosların sakin olduqları [qaldıqları] imarəti əhatə edirlər. Matroslara silahlarını təslim təklifi edilir. Fəqət matroslar bu təklifi rədd etdiklərindən, qvardiya hissəsi imarətə hücum edir. Bunların arasında müsədimə [toqquşma] davam edərkən, qvardiya hissələrindən bəzi nəfərlər matrosların tərəfinə keçirlər. Top qumbaralarından ima-

rət artıq dərəcədə mütəzərrir olmuşdur [ziyan çəkmişdir]. Səhər saat 10 radələrində imarətə qarşı açılmış olan atəş dayanır. Nəhayət, şiddətli top atəşinə məruz qalan matroslar güzəştə məcbur olurlar. Saat 11-də bunların arasında razılıq əmələ gəlir. Matroslar təslim olub ibtida birər-birər, sonra dəstələrlə imarətdən çıxıb gedirlər. Matroslar tərəfindən təslim edilən silahları qvardiya qışlarına [kazarmalarına] göndərilirlər. Matrosların tələfatı 63 nəfər göstərsə də, fəqət hərbi dairələrdə yalnız qətl olunan matrosların ədədi həştadək təxmin edilir. Hökumət qoşunlarının da tələfatı olmuş, fəqət qədəri hənüz bəlli deyildir. Səhər vaxtı matrosların olduğu imarət yanında külli əhali var imiş və bunlar birdən-birə imarət həyətinə soxulmuşlarsa da, qoşunlar tərəfindən dərhal puskürdülmüşlər.

Berlin – “Forverts” qəzetəsinin bu hadisət barəsində verdiyi son məlumat böylədir: Matroslar və onların həmfikirləri tələb edirlər ki, Ebert və Haaze hökuməti istefa verib və yerlərini Ledebur-Libknextə versinlər. Firqələrin əlaqəsi kəskin halda davam edir. Dəmiryol tərəddüdatı [gediş-gəlişi] adi halında olmadığı üçün Məclisi-Müəssisandan qabağa təyin edilmiş olan müstəqil demokratların iclası baş tutmayıb.

İngilislərin hazırlığı

Qara dəniz iskalələrinə ingilislərin külli nəqliyyat gəmiləri varid olmuşdur [gəlmişdir]. Bunların yükü tank, zirehli avtomobil, pulemyot, tüfəng, patron və sair ləvazimi-hərbidən ibarətdir ki, bun-

larla ingilislər bolşeviklərlə mübarizə edəcəkdir.

Ukraynada

Petlyuraçılar Kiyev, Xarkov və Yekaterinoslavı işğal etmişlərdir. Yekaterinoslavı işğal üçün edilən müharibə tam üç gün davam etmişdir. Petlyura qoşunları könüllüsü və getman dəstələri ilə müharibə edirmişlər. Petlyura dəstəsinə sərvətli siniflər (burjuaziya) və tərəqqipərvərlər [proqressistlər] də mühləq olmuşlardır [birləşmişlər].

Moskvada böyük yanğın

Moskvada Kursk vağzalında düşmüş olan yanğından dörd böyük anbar yanıbmışdır. Bu yanğının xəsarəti bir neçə milyon manatdır.

İngilislərin bolşeviklərlə müharibəsi

Riqa xəlicində [körəzində] ingilislər bolşeviklərə böyük zərbə endirmişlər. Dəniz müharibəsində bolşeviklərin bir paraxodları qərq olub, bir paraxodları isə komandası ilə bərabər Müttəfiqlərin tərifinə keçmişdir.

İngilislər Kronştadtda

Müxtəsər bir müsadimədən [qısa bir toqquşmadan] sonra ingilislər Kronştadtı işğal edib orada olan bütün bolşevikləri çıxarmışlardır. Bolşeviklərin burada külli qüvvələri var imiş.

Odessada

Hal-hazırda Odessa şəhəri Müttəfiqlərin və Könüllü qoşunların əlindədir. Petlyuraçılar Odessanı işğal etmək istəsələr də, lakin yenə özləri bu işdən vaz

keçib demişlər ki, onlar Könüllü qoşunların əleyhinə iş görsələr də, hər halda Müttəfiq qoşunların qarşısına çıxmayacaqlardır.

Rusiya məsələsi

London – (Simsiz teleqraf xəbəri) “Voskresnaya qazeta” xəbər verir: Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən verilən məlumata görə, Rusiya məsələsi Etılaf [Antanta] dövlətləri ricali-hökumətləri [hökumət adamları] arasında ciddi surətdə mövqeyi-müzakirəyə qoyulmaqdadır. Bu bərədə qəti qərar qəbul edilməmişdir. Fəqət hamısı buraya gəlmişlər ki, Rusiya məsələsi həlli təxir qəbul etməz bir haldadır və təcilən onun həll edilməsi lazımdır. Amerika rəisi-cümhurisinin [prezidentinin] Londona vürudu [gəlişi] ilə Müttəfiqlərin Rusiya xüsusunda lazım gələn iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunması gözlənilir. Neçə vaxt bundan əvvəl bolşevik qüvvəsinin qədəri bərəsində qəmgin xəbərlər yetişirdi və bu xəbərlər məhafili-siyasiyyəni [siyasi dairələri] düşündürürdü, amma indi anlaşılır ki, bu xəbərlər mübaligəli imiş. Bolşeviklərin qüvvəsi üç yüz min müharibəyə yarar saldatlardan artıq deyildir. Bolşevik qoşunları ilə Kubanda təşkil edilmiş olan qoşunların miqdarı yüz min birinci sinif əsgərlərdən ibarətdir ki, Müttəfiqlərin müavinətinə məzhər [köməyinə nail] olurlar.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Ərazi və Dövləti Əmlak [Dövlət Əmlakı] nazirinin Azərbaycan balıq vətəgələ-

rinin icarəyə verilməsi haqqındakı məruzəsini istema etdikdən [dinlədikdən] sonra Şura qərar vermişdir ki:

1) Kanuni-əvvəl [dekabrın] 28 və 29-da vüqu bulmuş Azərbaycan balıq vətəgələrinin müsabiqə ilə icarəyə verilməsini təsdiq etməli;

2) Müsabiqə ilə icarəyə verilməmiş vətəgələri təsərrüfat qaydası ilə icarəyə verilməyi Ərazi və Dövlət İmlak nazirinə tapşırmaq;

- Maliyyə naziri Azərbaycandan əcnəbiyyəyə aparılacaq balığa (seld) [siyənek balığı] vergi təyin olunmasını təklif etmişdir. Azərbaycandan aparılacaq seldin putundan bir rublə gömrük alınacaqdır.

İngilis komandanlığının təşəbbüsü

İngiltərə komandanlığı Şurayı-Vükəlaya müraciətən Dadaşovun dəniz kənarındakı evi və ticarət məktəbi evini məzkur [adı çəkilən] komandanlıq ehtiyacı üçün verilməsi haqqında təşəbbüstdə bulunmuşdur.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Fəhlə və material baha olduğuna görə, 1919 sənəsi dəmiryol tərifələri [tarifləri, qiymətləri] həmin qərar üzrə qalacaqdır.

- Hal-hazırda Maliyyə Nəzarətində hökumət idarələrinin yuriskonsullarından [hüquq məsləhətçilərindən] ibarət bir komissiya işləməkdədir. Bu komissiyanın qəsdı, neft firmalarının etibarnamələri məsələsini həll etməkdir. Bunların vaxtı

qurtardığına görə təzədən təcrid [bərpa] edilməsi lazım görülmüşdür. Neft mədənlərinə lazım gələn mallar üçün para buraxılması məsələsi də bununla əlaqədardır. Etibarnamələrini təzələyən firmalar bilamümanət [maneəsiz] təxsisat [pul, vəsait] alacaqlardır.

- Ticarət və Sənəət [Sənaye] Nəzarəti məhəlli [yerli] və gürcü müəssisələri ilə müqavilənamə əqd etmişdir [bağlamışdır] ki, neftə əvəz olaraq putu 175 manatdan 200 manata qədər qənd gətirsinlər.

ORDAN-BURDAN

Sülh Konfransında

-1-

Hamı yığılıbdır. Dünyanın hər tərəfindən adamlar vardır. Aşnaklarımızdan daşnaklar, Rus Milli Komitəsinin adamları və Bakı “sosialistləri” dəxi burada hazırdırlar. Bizimkilər də yığılıb kənarında bir künçə qısılıbdırlar. Daşnaklar, Amerika və Fransa adamları ilə nə barədə isə məhərrəməyə danışıb bizimkilərə tərəf işarələr edirlər. Bunun nəticəsində Amerika və Fransa adamları “larnet”lərini gözlərinə tutub bizimkilərə diqqətlə tamaşa edirlər. Və öylə tamaşa edirlər ki, guya “dəvə, nalbəndə baxır.”

Zəng çalınır, hər kəs öz yerini tutur. Sədr, məclisin açıldığını elan edir. Ruznameyi-müzakirat [müzakirə gündəliyi] oxunur. Məclis əhlinə söz verilir. Əvvəl-əvvəl daşnaklardan biri söz alıb kürsiyixitabətə çıxır və deyir:

Daşnak: Həzərat! Sizdən sual edirəm, mədəniyyət aləminin mədəni nümayəndələrindən təşəkkül etmiş olan bu mədəni məclisdə əcəba quldurların, baş kəsənlərin və qarın yırtanların nə işi vardır və onlara kim izin veribdir ki, buraya gəlib bu pak məclisi qanlı əlləri ilə napak edirlər?! Mədəniyyət naminə rica edirəm ki, quldurlar bu məclisdən qovulsun. Zira onların yeri bura deyildir, bəlkə həbsxanadır!

RMK (Yəni Rus Milli Komitəsi): Daşnakların təklifinə biz də şərikik.

BAKUS (Yəni Bakı “sosialistləri”): Biz də daşnakların təklifində şərikik.

Sədr: Quldurlardan məqsud kimdir?

Daşnak: Bax, o küncdə əyləşənlər! – deyib bizimkilərə işarə edir.

Sədr (bizimkilərə): Əfəndilər, deyirlər ki, siz quldursunuz!

Bizimkilər: Yalan deyirlər. Biz quldur deyilik.

Sədr: Öylə isə, daşnakların təklifini səsə qoyuram. Hər kəs bu adamların quldur olduğu və quldur olduqlarına görə də məclisdən çıxarılması tərəfdarı isə, əlin qaldırasın.

İngilislər, firənglər, amerikanlar və sair Yevropa və Amerika millətləri nümayəndələri məsələdən xəbərdar olmadıqlarına görə bitərəf qalıb, səsə də iştirak etməyirlər. El qalxızanlar bunlar olur: daşnaklar (iki əlləri ilə), RMK-lər və BAKUS-lar.

Sədr: İndi də hər kəs bu adamların quldur olmadıqlarını və ona görə də məclisdə qalmaqlarını iltizam edirsə [lazım bilirsə], əlin qalxızsın.

Gürcülər, dağıstanlılar, Osmanlı türkləri, hindlilər, əfqanlılar, türkmənlər, Vol-

qa boyu müsəlmanları, qərəz, ərəb əmir-ləri ilə iran vəzirlərindən başqa hamı islam nümayəndələri əl qalxızırlar.

Əksəriyyət bu tərəfdə olduğuna görə, bizimkilər məclisdə qalır. Daşnaklardan biri təkrar izin alıb kürsüyə tərəf yüyürür və üzünü ümum yevropalılara tutub mütəğəyyir və mütəhəyyic [təbdən çıxmış və həyəcanlı] bir surətdə, baş-qol oynada-oynada, dişlərini qıca-qıca və çığıra-çığıra deyir:

Daşnak: Ermənistanı-kəbir [böyük Ermənistan] mənə qənim olsun, Ararat dağı üstümə yıxılsın, Andranikin qəzəbinə gəlim, daşnaksaqan olmayım hər gah yalan deyirəmsə, siz yevropalılar çox məzəli adamlarsınız!!! Nəinki məzəli, hətta açıq-açığına deyə bilərəm ki, sizin işiniz “xata-bala”dır! Siz getdikcə bizim ümidlərimizi puç edirsiniz. Biz ümid edirdik – ümid nədir ki – lap yəqinimiz idi ki, biz sizə bu quldurları nişan verən kimi, siz həman saat onları qovacaqsınız! Amma siz bizim sözü-mümə etibar etmədiniz. Deməli, bu əlli ilin ərzindəki zəhmətlərimiz hədər getdi! Deməli, siz bizim bu qədər şikayətimizlərə əlli ilin ərzində “hə, hə” deməklə məhz öz siyasətlərinizi yeritmək istəyirmişsiniz! (Üzünü BAKUS-lara tutur:) Ey Rusiyanın sosialistləri! Görürsünüzümü burada oturan yevropalılar həqiqi demokrat deyildirlər. Bəlkə hamısı imperialistdirlər! Bəs niyə durubsunuz, niyə qışqırmayırsınız ki, daloy [məhv olsun]! Niyə bolşevikləri çağırmaırsınız?! Ey Rus Milli Komitəsi! Rusiyanı dağıdan həmin bu yevropalılar oldu! Qafqazı tatarlara və gürcülərə verən bunların Tomsonları oldu. Samasud! Samasud! [Linç edilsinlər!]

Sədr: Cənab natiq, təvəqqe edirəm ki, provokatorluq etməyəsiz, vəilla [yoxsa], sizi kürsüdün düşürməyə məcbur olaram.

Daşnak: (Daha yanıqlı) Bəs görünür siz bizləri ələ salırmısınız, – deyib qabağındakı stola bir yumruq vurur.

Sədr: Cənab natiq, stolu sındırsanız, qiymətini verməyə məcbur olacaqsınız.

Daşnak: Cəhənnəmə sınısın! – deyib bir-iki yumruq da vurarkən yevropalılardan acığı tutub: – Bu nə vəhşi şeydir, bunun özü quldura oxşayır, – deyib tələb edirlər ki, natiq kürsünü boşaltsın. Daşnaklar, RMK-lər və BAKUS-lar səs-küy salıb çığır-bağır edirlər və öz aralarında məsləhətləşirlər. Daşnaklar həmfikirələrini qızıdırıb təhrik edirlər ki, bizimkilərin qolundan tutub zorla bayıra çıxartsinlər. RMK-lər məsləhət görürlər ki, Biçeraxovun qoşunlarını köməyə çağırınsınlar. BAKUS-lar deyirlər ki: Hələ qan tökmək yeri deyildir. Statitçni kamitet əmələ gəlib zabastovka elan edilsin.

Sədr, zəngi çalib qışqırıq salanları sakit olmağa məcbur edir.

Filankəs

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 26-sında (köhnə qayda ilə) Realnı məktəbin axırıncı sinfinin mütəəllimləri [şagirdləri] həman sinfin fəqir və biçiz [yoxsul] şagirdləri nəfənə [xeyrinə] müsəmirə tərtib verəcəklərdir.

Arakelyanın vəfatı

Bakıda ingilislər tərəfindən həbs edi-

lib, Ənzəliyə göndərilmişlərdən olan sabiq Bakıdakı diktatura üzvü Arakelyan səpmə yatalaq xəstəliyinə düşərək olub, Ənzəli xəstəxanasında yatmışdı. Aldığımız məlumatlara görə, Arakelyan 5 kanuni-sanidə [yanvarda] vəfat etmişdir.

Bakıdan ötrü odun

Ərzaq Nəzarəti Xudat mövqifindəki [stansiyasındakı] Rılski mülkü müdirinə Bakı şəhərinin ehtiyacatı üçün 9 vaqon odun gətirməyə izin vermişdir.

Mal mübadiləsinə dair

Ticarət və Sənaye Nəzarəti cənbində [nəzdində] Azərbaycan Hökuməti qətnaməsi mövcubincə [əsasında] bir komisiyon təşkil edilmişdir ki, Azərbaycandan əcnəbiyə mal və ərzaq aparmaq üçün vəsiqə verir. Gömrük idarəsi də Azərbaycandan azad surətdə əcnəbiyə balıq aparmaq üçün vəsiqə verir.

Bakıya ərzaq vürudu [gəlməsi]

Ərzaq Nəzarətinin statistika məlumatına görə, kanuni-saninin [yanvarın] 5-ində 5971 put buğda, 180 put un, 204 put kartof, 583 put arpa, 660 put saman, 4500 put odun gətirilmişdir.

* Kanuni-saninin 5-ində Ənzəlidən varid olmuş “Dağıstan” vaporunda ingilis ordusu ehtiyacatı üçün 7 min put növbə-növ mal gətirilmişdir.

* Mərkəzi Ev Komitəsinin iaşə məntəqəsi xəbər verir ki, biçiz [yoxsul] müsəlman əhalisi üçün ərzaq şeyləri buraxmaqdan ötrü şöbə tərəfindən bir məntəqə açılmışdır. Adambaşına girvənkəsi

iki manatdan un, düyü, noxud və lobyə buraxılır. Ehtiyacı artıq olan kasıblara Ev Komitəsinin şəhadətnaməsi ilə məzkur [adı çəkilən] şeylər pulsuz buraxılacaqdır. Ev komitələrinin şəhadətnamələri uçaştok komitə[sij] tərəfindən təsdiq edilirilər. Ərzaq şeyləri buraxan şöbə, uçaştok komitələrindən xahiş etmişdir ki, ev komitələri vasitəsi ilə müsəlman əhalisini xəbərdar etsin. Məntəqə müvəqqədən Kamenisti və Armyanski küçələrin küncündə, 144 nömrəli evdə vaqedir. Səhər saat 9-dan 3-ə qədər açıqdır. Həman yerdə hamıdan ötrü çayçı dükanı açılmışdır. Qəndlə çayın stəkanı 20 qəpik, çörək ilə 50 qəpikdir.

MƏRKƏZİ EV KOMİTƏSİNDƏ

* Mərkəzi Ev Komitəsi cənbindəki hifzüssihhə [gigiyena] şöbəsi ev komitələri səhiyyə şöbələrinə müraciətən rica etmişdir ki, şəhərdə gün-gündən artmaqda olan müsri [yoluxucu] xəstəliklərin önünü almaq üçün lazımı tədabiri ittixaz etsinlər [tədbirləri görsünlər].

* Həman hifzüssəhhə şöbəsi kanunisaninin 7-si axşam saat 7-də bütün ev komitələrinin sihiyyələrinin iclasını dəvət etmişdir. İclasa gələcək zəvat [şəxslər] öz dairələri barəsində məlumat gətirməlidirlər.

Azərbaycan Parlamanında

Azərbaycan Parlamanının “Müsavat” fraksiyası iki təqdir [qanun təklifi] vermişdir. Birisi Lənkəran hadisəti barəsində hökumətə, digərisi Bakı ətrafındakı fəh-

lələrin əhvalı haqqında Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə].

FƏHLƏLƏRİMİZ HƏYATINDA

Ramana fəhlələrinin iclası

Caharşənbə [çərşənbə] günü kanunisaninin [yanvarın] 1-də, Ramana “Nəşri-maarif” məktəbinin binasında, Ramana müsəlman fəhlələrinin iclası vaqe olaraq, məclis açılır. Saat 4 tamamda ittihadı-ara [yekdillik] ilə sədrliyə Mirdaməd Məhəmmədzadə, katibliyə Mirfəttah Mirəhədzadə intixab edildilər [seçildilər].

İclas[d]ə 500-dən ziyadə fəhlə və kəndli iştirak edirdi. Parlaman Fəhlə komissiyası əzasından [üzlərindən] Cavad Məlik-Yeqanov və tələbələrımızdən Cəfər Cabbarzadə ümumi vəziyyəti, fəhlələrin halı və hökumətin fəaliyyəti haqqında nitqlər irad edib [çıxış edib], məlumat verirlər. Sonra kəndli və fəhlə yoldaşlar böylə bir qətnamə çıxarırlar:

1) Biz, Ramana dairəsində yaşayan kəndli və fəhlə yoldaşlar, dəruni-qəlbədən [səmimi-qəlbədən] Azərbaycan Parlamanını təbrik və ona etimadımızı izhar edirik.

2) “Znamya truda”, “Naşe vremya”, “Vperyod” qəzetələrinin, millətlərin ziddinə çalışan müfəttinə [fitnəkarcasına] mündəricat və məqalatına [məqalələrinə] etiraz edirik.

3) İngiltərə, Amerika, Fransa və ümumcahan demokratlarına teleqrafən rica edirik ki, üç milyonluq müsəlman və azəri türklərinin azadlığı və Azərbaycan Hökumətinin təsdiqi üçün Konfransa göndərilən nümayəndələrinə yardım göstərsinlər.

4) Keçən yekşənbə [bazar] günü Fəhlələr Konfransında təklif olunmuş tətillər komitəsinə təşəkkür məsələsinə qarşı komitə tərəfindən təşəkkür əvəzinə yalnız fəhlələrin izhari-etimad etmələri [etimad bildirmələri] təklif olunmuşdu. Sonradan qəzetələrdə bir səsle müsəlman əməllərinin [fəhlələrinin] belə iclasa etimad etmələrini oxuduq. Bu doğru deyildir. Zira müsəlman fəhlələri iqtisadi məsələlərdə ümum fəhlələrlə əlbəə getməklə bərabər, siyasi məsələlərdə kəndi hökumətinin arxasında dayanıb, o hökuməti kəndinə düşmən ədd [hesab] edən komitəyə etimad izhar edəmməzdi, etmədi də. Binaənileyh [ona görə də] bitərəf qalmışdılar.

5) Azərbaycan Parlamanında Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqına verilmiş üç yeri İttifaq qəbul etməyib, Parlmana ümum demokratiya namından etiraz etmişdi. Biz müsəlman fəhlələri İttifaqın bizim adımızdan xudsəranə [özbaşına] etiraz etməsinə etiraz etməklə, həmin üç yerin ikisi[nin] müsəlman fəhlələrinə verilməsini rica edirik.

6) Nəhayət qət olunur ki, yaxında ümum müsəlman fəhlələri ictimasi [yığıncağı] çağrılınsın.

*Sədr: Mirdaməd Məhəmmədzadə
Katib: Mirfəttah Əhədzadə*

Suraxanı fəhlələrinin iclası

Yenə kanuni-saninin [yanvarın] 1-ində Suraxanı müsəlman fəhlələri, “Xalq Yurdu” binasında Məhəmmədhüseyn Babayevin sədarəti [sədrliyi] ilə bir iclas tərtib vermişlərdir. Bir neçə natıq fəhlələrin həyatından, vəziyyətindən, azərbaycan-

lıların istiqlal arzusundan və bu uğurda vermiş olduğu qurbanlar və axıdılmış olan qanlardan bəhslə, o gün istiqlala doğru birinci qədəm qoyulmuş və amalı-mıza da yaxınlaşmış olduğumuzu, bundan sonra da istiqlalımızın baqi [əbədi] qalması, möhkəmləşməsi uğrunda nə qədər fədakarlıq lazım gəlsə, bir an geri durmayacağımızı təsvir edirlər.

Nəhayət iclas qərar verir ki:

1) Ən yaxın zamanda ümummüsəlman fəhlələri qurultayı dəvət edilsin.

2) Müsəlman demokratiyası namından [adından] ümumcahan demokratiyasına teleqraflar çəkilərək, Azərbaycan türklərinin istiqlalı və Cümhuriyyətimizin təsdiqi məsələlərində dünya füqarəyikasibəsi [proletariatı] və cahən yoldaşlarımızdan müavinət və müzahirət [yardım] gözlədiyimizi və onlara əmin olduğumuzu bildirilərək kömək istənilsin.

3) Parlaman tərəfindən Kəsbkarlar İttifaqına verilən üç yerdən ikisinin müsəlman fəhlələrinə verilməsi xahiş edilsin.

4) Millətlər arasına ədavət saçan qəzetələrin, əzcümlə [o cümlədən] “Vperyod”, “Naşe vremya”, “Yedinaya Rossiya” və sairə kimi qəzetələrin hərəkəti müqabilinə protesto edilsin.

5) Şəhərdəki Fəhlə Konfransına nümayəndələr göndərilsin.

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

209

Qabil diş qayıran**Mirzə Xəlil Canıbəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Rza bəy Sultanov**Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün səhər saat 9-1-ədək, axşam saat 4-7-yədək. Telefon 57-40. Adres: Persidski küçədə 22 nömrəli evdə, Gimnaziçeski küçənin küncündə.

2603

Arvad diş həkimi**M. S. İdaşkina**

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Qoldqor-Fradkinin**Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

Həkimlərin xüsusi**gecə və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə.

Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor Leonid Ter-Avanesov

Daxili naxoşları və naxoş çocuqları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8 yarımından 9 yarımaya kimi; 12-dən 2-yə kimi; axşam 4-dən 6-ya kimi. Ünvan: Merkurievski küçədə 5 nömrəli evdə (Doktor Parsadanovun azarxanasında). Telefon 41-18.

2627

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir:

Səhər saat 8-dən 10-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. İçəri şəhərdə Malı Krepostnovı küçədə 8 nömrəli evdə. Telefon nömrəsi 36-91. Малая-Крѣпостная ул. д. № 8. Телефон № 36-91.

Türk təqvimi**Yeni və əski üsul ilə türk təqvimi**

Yaxın günlərdə Hökumət mətbəəsi rusca və türkcə yeni və əski üsullar ilə nəfis divar təqvimləri buraxacaqdır. Qiyməti münasib olacaqdır.

Müraciət üçün adres: Birjavaya küçədə Skobelevin evində Hökumət mətbəəsində və ya Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi mətbəəsində.

b-38 10-1

Təqvimi-islam [müsəlman təqvimi]**Türkcə-rusca divar təqvimi**

1919-cu sənəyə məxsus olmaq üzrə Osmanlı, islam və rus aylarını, günlərini göstərən divar təqvimi bu günlərdə çapdan çıxıb, satılmağa başlamışdır. Hər gün sifarişlər qəbul olunur. Adres: Böyük Rus kəlisəsi [kilsəsi] yanında “Novruz” mətbəəsi.

2625 3-1

Bakı Şəhər İstiqraz Cəmiyyətinin

210 min manatlıq obliqatsiyası [istiqrazı] satılır bank müdiri Kamil bəy Səfəralibəyovun yanında.

2634

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] Bakı qradonaçalnikliyinin [Şəhər İdarəsinin] nahiyəsində sakin olan [yaşayan] möhtac əhaliyə köməklik edən komissəsinin tərəfindən ümum Bakı qradonaçalnikliyinin kəndlərinin idarələrinə və Bakı uyezdlərinin Masazır, Saray, Corat və Pirəkəşkül kəndlərinin idarələrinə təklif olunur ki, bilatəxir [gecikmədən] öz kəndlərinin dövlətli və kasıb camaatının siyahısını tezliklə hazırlayıb Ümuri-Xeyriyyə nazirinin Bakı nahiyəsindən ötrü təyin etdiyi müdiri Həbib bəy Mahmudbəyova, Bakı Dumunun [Bələdiyyə Məclisinin] əvvəlinci mərtəbəsində olan idarəsinə pişnihad [təqdim] etsinlər, düyü və qeyri ərzaq almaqdan ötrü.

Komissiya katibi:
Məhəmmədali Veysov
T-5

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İrəvan: erməni-müsəlman məsələsi
səh. 104. “Nikolay”: 1894-1917-ci illərdə hakimiyyətdə olan Rusiya imperatoru II Nikolay nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri:
Gürcüstan istiqlalıyyəti
səh. 107. “Hərbiyyə nazirindən...”: o dövrdə Gürcüstanın Hərbi naziri Qriqol Giorqadze idi.

Bakı neft ticarəti və onun müxtəsərcə tarixi
səh. 107. “...rus şirkəti «Neft»...”: “Bakı Rus Nef Kompaniyası” nəzərdə tutulur.
“...(үч. 5 Б и 16 Б)...” və s.: mötərizə içindəki rusca ixtisarlardan “үч.” sahə (uçastok), “rp.” qrup (gruppa) deməkdir, “Бл.” Balaxanı, “Бн.” Binəqədi mədənləri mənasına gəlir.

Qəzetələrdən:
Hindistan üzərinə hücum
səh. 110. “Petri-əvvəl”: 1682-1725-ci illərdə hakimiyyətdə olmuş Rusiya hökmdarı nəzərdə tutulur.
“Pavel”: 1796-1801-ci illərdə hakimiyyətdə olan Rusiya imperatoru I Pavel nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən:
Berлиндə matrosların xüruçu
səh. 110. “...saray tövlələrinə apararlar...”: söhbət, saraya məxsus atların, fayton və ekipajların saxlanması üçün imperator II Vilhelm dövründə Berлиндə tikilən binadan gedir. Bu binada hal-hazırda Berlin Musiqi Akademiyası, Berlin Şəhər Kitabxanası və Berlin Tarix Cəmiyyəti yerləşir.

Qəzetəldən:**Ukraynada**

səh. 111. “Petlyuraçılar”: Ukrayna Direktoriyasının rəhbərlərindən olan Simon Petlyuranın tərəfdarları nəzərdə tutulur. Qəzetdə “Petlyurovçular” kimi getmişdir.

“Petlyura”: Ukrayna Direktoriyasının rəhbərlərindən olan Simon Petlyura nəzərdə tutulur. Qəzetdə “Petlyurov” kimi getmişdir.

Qəzetəldən:**Odessada**

səh. 111. “Petlyuraçılar”: Ukrayna Direktoriyasının rəhbərlərindən olan Simon Petlyuranın tərəfdarları nəzərdə tutulur. Qəzetdə “Petlyurovçular” kimi getmişdir.

Qəzetəldən:**Rusiya məsələsi**

səh. 111. “Voskresnaya qazeta”: Londonda nəşr olunan “Observer” [The Observer] qəzeti nəzərdə tutulur.

Ordan-burdan

səh. 112. “Iarnet” (Iornet): tutacağı olan, qatlanan gözlük növü.

səh. 114. “Filankəs”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Mərkəzi Ev Komitəsində

səh. 115. “Sihhiyyə” yaxud “sihhiyyəçi”: ibtidai tibbi biliklərə malik olan şəxs.

Fəhlələrimiz həyatında**Ramana fəhlələrinin iclası**

səh. 115. “...Konfransa göndərilən nümayəndələrinə...”: Paris Sülh Konfransı nəzərdə tutulur.

Fəhlələrimiz həyatında**Suraxanı fəhlələrinin iclası**

səh. 116. “Yenə kanuni-sanininin 1-ində...”: Qəzetdə “kanuni-saninin” yerinə səhvən “kanuni-əvvəlin” getmişdir.